زنجیره وتاری

(شیرك و شیركی گوێڕایەڵی كردن)

الشِّرْكُ وشِرْكُ الطَّاعَةِ

شیرك و شیركی گوێڕایەڵی كردن

وتاری شیخ

تقبله الله

أبو علي الأنباري

وەرگێڕانی

پێگەی ڕاستەڕێ

پێشكەش كراوە

لە ڕۆژی یەك شەممە لە بەرواری ٩ - موحەڕەم - ١٤٣٥ بەرامبەر ٢-١١-٢٠١٤

زنجیره وتاری
(شیرك و شیركی گوێڕایەڵی كردن)

- ٢ -

وتاری
شیرك و شیركی گوێڕایەڵی كردن

لە وتارەكانی
شێخ ئەبی عەلی ئەنباری -تقبله اللّٰه-

وەرگێڕانی
پێگەی ڕاستەڕێ

پێشكەش كراوە
لە ڕۆژی یەك شەممە لە بەرواری ٩ - موحەڕەم - ١٤٣٥ بەرامبەر ٢-١١-٢٠١٤

بسم الله والحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله

پەروەردگارا حەقمان بە حەق پیشان بدە و یارمەتیمان بدە لەسەر شوێنكەوتنی، وە باتڵیشیمان بە باتڵ پیشان بدە و یارمەتیمان بدە لەسەر ئەوەی لێی دووربكەوینەوە، پەروەردگارا ئەوەمان فێر بكە كە سوودمان پێدەگەیەنێت و سوودبەخشمان بكە بەوەی فێرمان دەكەیت، پەروەردگارا لەوانەمان بكەیت كە كار دەكەن بە زانستەكەیان ئەی پەروەردگار زانستەكەمان بكە بە بەڵگە و حوجحە بۆمان ئەو ڕۆژەی بە دیدارت دەگەین و نەیكەیتە حوجحە بەسەرمانەوە ئەی چاكترینی بە بەزەییان، خوایە پەنات پێ ئەگرم لەوەی خەڵك گومرا بكەم یان گومڕا بكرێم، یان هەڵە بكەم یان هەڵەم لەگەڵ بكرێت، یان ستەم بكەم یان ستەمم لێ بكرێت، یان نەفامی بكەم یان نەفامیم لەگەڵ دا بكرێت، ئەی پەروەردگارم سینەم ئاسوودە و گوشاد بكە و كاروبار و هەوڵ و كۆششم بۆ ئاسان بكە و گرێی زمانم بكەرەوە و زمانم گۆیا و پاراو بكە تا لە قسە و گوفتارم تێبگەن، پەروەردگارا كردەوەكانم چاك بكە و تەنها بۆ ڕەزامەندی تۆ بێت و هیچ بەشێكی تێدا نەبێت بۆ هیچ یەكێك لە دروستكراوانت

لە پاشاندا: جا پشتبەستوو بە الله عز وجل دەڵێم: ئەم ناوە -**شیركی گوێڕایەڵی كردن**- هەروەك دەزانن لە دوو بەش پێكهاتووە: **شیرك** و **گوێڕایەڵی**، جا ئایا پێناسەی شیرك چییە ؟ وە پێناسەی گوێڕایەڵی كردن چییە ؟ وە پێناسەی شیركی گوێڕایەڵی كردن چییە ؟

پێناسەی شیرك: لە فەرموودەیەك كە عبد الله بن مسعود -رضي الله عنه- گێڕاویەتیەوە كاتێك پرسیاری كردووە لە پێغەمبەر (ﷺ)؛ وتویەتی: كامە گوناه گەورەترینە ؟ پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی: (**أن تجعل لله ندّاً وهو خلقك**) مُتفق عليه. واتە: ئەوەیە كە هاوبەش بڕیار بدەیت بۆ الله لە كاتێكدا دروستی كردوویت.

وە واتای (**الند**) : بریتییە لە هاوشێوە و هاوچەشن و هاووێنە، بۆیە هەر كەسێك هاوبەش بڕیار بدات بۆ الله لە پەروەردگاریەتیدا ئەوا شیركی ئەنجامداوە، وە هەر كەسێك هاوبەش بڕیار بدات بۆ الله لە ئولوهیەتیدا ئەوا شیركی ئەنجامداوە، وە هەر كەسێك هاوبەش بڕیار بدات بۆ الله لە ناوەكان و سیفەتەكانیدا ئەوا شیركی ئەنجامداوە، كەوابوو ئەمە پێناسەی شیركە.

سەبارەت بە **پێناسەی گوێڕایەڵی**: واتای ئەم وشەیە لە لای عەرەب: بریتییە لە پەیوەست بوون و ملكەچ بوون

وە **پێناسەی شیركی گوێڕایەڵی كردن**: بریتییە لە دانانان بە دەستور و قانونە دەستكردەكان و داب ونەریتە عەشائیریەكان، بۆیە هەر كەسێك دانبنێت بەم دەستورانەی حوكمی وڵات و بەندەكانی پێدەكرێت، وە قانونەكانی سەر بەم دەستورانە و بە هەمان شێوە نەریتە عەشائیریەكان ئەوا شیركی بڕیار داوە بۆ الله عز وجل و جۆری شیركەكەش لێرەدا پێی دەوترێت: شیركی گوێڕایەڵی كردن.

بەر لە بەڵگەهێنانەوە لەسەر ئەم جۆرەی شیرك، پێویستە بزانرێت **مانای بوونی شیرك لە تۆماری ئینسان چییە لە ڕۆژی قیامەتدا ؟**

لەسەر بوونی شیرك لە تۆماری ئینسان لە ڕۆژی قیامەتدا سێ بابەتی لێ دەبێتەوە:

بابەتی یەكەم: ئەوەیە كە **ئەم جۆرەی گوناهـ و تاوان الله تعالى هەرگیز لێی خۆش نابێت** -گوناهێكە شایستەی لێخۆشبوون نییە- بەڵگەش لەسەر ئەمە ئەم فەرموودەیەی الله تعالى یـە: (إِنَّ اللَّهَ لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا) [النساء: ٤٨]، واتە: بەڕاستی الله خۆش نابێت لەوەی هاوەڵی بۆ بڕیار بدرێت، بێجگە لەوە لە هەر گوناهێكی تر بیەوێت خۆش دەبێت، بۆ ئەو كەسەی كە دەیەوێت، جا ئەوەی هاوەڵ و شەریك بۆ الله بڕیار بدات، ئەوە ئیتر بەڕاستی تاوانێكی گەورەی هەڵبەستووە.

كەوایە هەر كارێكی تر جگە لە شیرك دەشێت لێی خۆشبێت -لەژێر ویست و بڕیاری ئەودایە- بەڵام شیرك هەرگیز ناشێت الله عز وجل لێی خۆش بێت بەدڵنیایەوە.

بابەتی دووەم: بوونی شیرك لە تۆماری ئینساندا -الله عز وجل پەنای ئێمە و ئێوەش بدات لێی- واتای **بەتاڵ بوونەوەی پاداشتی كارەكانیەتی**: واتە ئەو ئینسانەی شیركی بڕیار داوە بۆ الله عز وجل (**شیركی پاڕانەوە، شیركی گوێڕایەڵی، شیركی خۆشەویستی، شیركی ویست و مەبەست، شیركی پەكخستن، شیركی لێكچواندن، شیركی شەفاعەت، شیركی ترس**) ئەگەر لە تۆمارەكەیدا شیركی تیادابوو و كارانێكیشی هەبوو كە چاكە و

خێر بوون وەك هەر كەسێك كە پاڵدراوە بۆ لای ئیسلام، نوێژی كردووە و ڕۆژووی گرتووە، عومرەی كردووە و بەڵكو دەشێت پەرتوكی الله عز وجل ـی لەبەر بووبێت جا ئەم كارانە چاكە و خێرن بەڵام بوونی شیرك پاداشتی هەموو ئەم كارانە پوچەڵ دەكاتەوە بەڵگەش لەسەر ئەمە لە پەڕتوكی الله عز وجل لە سوڕەتی (الأنعام) : الله تعالى باسی هەژدە پێغەمبەری كردووە بە ناوەكانیان پاشان لە كۆتایی ئەم باسكردنە بەدوای یەكە لە ناوە پیرۆزەكان دەفەرموێت: (وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) [الأنعام: ٨٨]، واتە: لەگەڵ ئەوەیشدا ئەگەر ئەو پەیامبەرانە (علیهم السلام) هاوبەشیان بۆ الله دانابا، هەموو كارەكانیان سەرجەم پووچەڵ دەبوویەوە. وە واتای (حَبَطَ) : پوچەڵ بوونەوەی پاداشتی كارەكانیەتی، بە هەمان شێوە لە دەربارەی پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: (لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ) [الزمر: ٦٥]، واتە: ئەگەر شەریك بۆ الله بڕیار بدەیت ئەوا كاروكردەوە چاكەكانت پوچەڵ دەبێتەوە. وە لە پێغەمبەرانی الله دوورە و ناوەشێتەوە كە شیرك بۆ الله عز وجل بڕیار بدەن و بە هەمان شێوە لە رسول الله (ﷺ) دوورە كە شیرك بڕیار بدات بۆ الله عز وجل، بەڵكو ئەم گوتارە بۆ ئوممەتە لە ڕێگەی پێغەمبەرانەوە، لەم ئایەتانەدا لەوە تێدەگەین كە ئینسان هەرچەندە پلە و پایەی بەرز بێت لە لای الله عز وجل - وەك پلە و پایەی پێغەمبەرایەتی و هاوشێوەی ئەمە- جا ئەگەر شیرك هەبوو ئەوا ئەم پلە و پایەیە ناتوانێت شەفاعەت بكات بۆ خاوەنەكەی لە هەر بارێك لە بارەكان چونكە شیرك گوناهێكە الله عز وجل لێی خۆش نابێت و نابورێت.

لێرەدا پرسیارێك دێتە پێش: الله -پاكی و بێگەردی بۆی- دادپەروەرە، جا ئەگەر ئینسانێك جۆرێك لە شیركی بۆ الله عز وجل بڕیار دابوو بەڵام كۆمەڵێك كاری هەبێت چاكەشی تیادا بێت هەروەك باسم كرد، جا ئایا دادپەروەری الله عز وجل چۆن دەبێت لەگەڵ ئەو كارانەی چاكە و خێریشی تیادایە، وە ئەم شیركەش كە پاداشتی ئەم كارانە بەتاڵ دەكاتەوە ؟ وەڵامەكە لە فەرموودەی پێغەمبەرە (ﷺ)كە دەفەرموێت: (وأما الكافر فيطعم بحسنات ما عمل بها لله في الدنيا حتى إذا أفضى إلى الآخرة لم تكن له حسنة يجزى بها) -رواه مسلم- واتە: بەڵام كافر خۆش دەگوزەرێنێت بەو چاكانەی كردوویەتی بۆ الله لە

دونیادا تاوەكو كە دەگاتە دواڕۆژ هیچ چاكەیەكی نەماوە تا پاداشتی بدرێتەوە). كەوابوو لە بەرامبەر ئەو كارانەی كرداری چاكەن، الله تعالی حوكمی داوە كە هیچ شتێكی بۆ نەمێنێتەوە لە ڕۆژی قیامەت بەهۆی بوونی شیركەكە، بەڵام لە بەرامبەر ئەو كارە چاكانە الله تعالی لە كاروبارەكانی دونیا بۆی قەرەبوو دەكاتەوە، دەشێت لە ماڵ و سامان بێت یان هاوسەر یان تەندروستی یان هاوشێوەی ئەمانە، گرنگ ئەوەیە هیچ چاكەیەكی نییە لە تۆماركراوەكەیدا لە ڕۆژی قیامەت چونكە شیرك پاداشتی كارەكە پوچەڵ دەكاتەوە. - لە بابەتی دووەمیش تەواو بووین.-

بابەتی سێیەم: هەر كەسێك لە تۆماركراوەكەیدا شیرك هەبێت ئەوا **الله بەهەشتی لەسەر حەڕام كردووە**، هەروەك لەم ئایەتە پیرۆزەدا الله تعالی دەفەرموێت: (إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ) [المائدة: ٧٢]، واتە: دڵنیابن ئەوەی شەریك و هاوبەش بۆ الله بڕیار بدات، ئەوە بێگومان الله بەهەشتی لەسەر حەڕام كردووە و شوێن و جێگا و سەرەنجامی ئاگرە، ئەوسا ئەو ستەمكارانە هیچ جۆرە پشتیوانێكیان نییە.

تۆ دەزانیت كە ماڵ و شوێنی مانەوە لە دواڕۆژدا یان ماڵی خۆشگوزەرانی و نیعمەتە یان ماڵی ئازار و تۆڵەیە، هیچ ماڵێكی تر نییە، جا كە الله عز وجل چوونە بەهەشتی حەڕام كردووە لەسەر ئەو كەسەی شیركی هەیە، كەواتە جگە لە ئاگر هیچی بۆ نییە -پەنا بە الله- ، جا كاتێك زانست و زانیاریان هەبوو بەو ئایەتانەی چارەنووسی ئینسان دیاری دەكەن لەبەردەم الله عز وجل، لێرەوە پێویستە وردبین و جیاكاربین بۆ بابەتی شیرك و پێویستە هەموو وشە و زاراوەكانی و بابەتەكانی و وردەكارییەكانی بزانین، چونكە ئەگەر من ڕزگارم بوو لەم گوناهە، ئەوا جگە لەم گوناهە شیاوە بۆ لێخۆشبوون بە ئیزنی الله، گرنگ ئەوەیە لە شیركی گەورە ڕزگارم ببێت **-قسەكانم دەربارەی شیركی بچووك نییە-** كەوایە پێویستە وردەكاری بزانم لەبارەی شیركی پاڕانەوە، پێویستە وردەكاری بزانم لەبارەی شیركی گوێڕایەڵی پاشان لەدوای ئەمە لە خۆم بپرسم: "**ئایا بەڕائەتم لەم شیركانە كردووە یان نا** ؟ چونكە ئەگەر ئینسان خرایە ناو ئاگرەوە و شیركیشی بڕیار نەدابێت بۆ الله تعالی ئەوا لە ئایندەدا دەردەچێت بە ئیزنی الله تعالی، چونكە دەكرێت ئینسان بچێتە

ئاگرەوە بەهۆی گوناهـ و تاوانەكان بەڵام لە كۆتاییدا الله تعالی بەهرەمەندی دەكات و دەریدەهێنێت، گرنگ ئەوەیە شیركم نەبێت ئەگەر بخرێمە نێو ئاگرەوە، هیوام هەیە بە الله عز وجل كە هەتا هەتایە نامێنمەوە لە ئاگر، لێرەوە پێویستە گرنگی بدرێت بە بابەتی شیرك، بە وردەكاریەكانی و بابەتەكانیەوە.

ئێستاش دەگەڕێینەوە سەر بابەتەكەمان: **شیركی گوێڕایەڵی كردن**، وتمان: بریتییە لە دان پیادانان، هەر كەسێك دانبنێت بەم قانونانە و بەم دەستورانە، بەوەی كە دروستە حوكمیان پێبكرێت ئەمە شیرك بڕیاردانە بۆ الله عز وجل بەڵگەش لەسەر ئەمە لە پەڕتوكی الله عز وجل لە سورەتی (الأنعام) -ئایەتی ١٢١- (وَلاَ تَأْكُلُواْ مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ) ، واتە: لەو ئاژەڵە سەر بڕاوانەش مەخۆن كە ناوی الله لە كاتی سەر بڕینیاندا نەبراوە و بەڕاستی ئەوە لادان و گوناهە، دڵنیابن كە شەیتانەكان شت دەخەنە دڵی لایەنگرەكانیانەوە تا موجادەلەتان لەگەڵ بكەن و (بەرگری لە بەتاڵیان بكەن) جا ئەگەر ئێوە فەرمانبەرداری ئەو هاوەڵگەر و شەیتانانە بن، ئەوە بێگومان مانای وایە ئێوەش موشریك و هاوەڵگەرن.

بەر لە چوونە نێو درێژەی ئەم ئایەتە، **پێویستە هۆكاری دابەزینی ئەم ئایەتە بزانین؛** چونكە هۆكاری دابەزین یارمەتیت دەدات لە تێگەیشتنی ئایەتەكە، سەبارەت بە هۆكاری دابەزینی ئەم ئایەتە، گێڕانەوەكە لە لای ئیمامی (الترمذي -رحمه الله-) دەڵێت: لە (ابن عباس -رضي الله عنه) ـەوە وتویەتی: كەسانێك هاتنە لای پێغەمبەر (ﷺ) وتیان: ئەوە دەخۆین كە دەیكوژین و ئەوەشیان ناخۆین كە الله كوشتویەتی، جا الله عز وجل ئەم ئایەتەی دابەزاند: (وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ)، وە ئیمامی (الترمذي) لە دەربارەی ئەم فەرموودەیەوە دەڵێت: حسن غريب، ئەمە لە زاراوەكانی ئیمامی (الترمذي)ـیە، ئەمە لە ئیمام (الترمذي)ـیەوە، بە هەمان شێوە (ابن العربي -رحمه الله-) لە تەفسیرەكەیدا بەم شێوەیە باسی كردووە، سەبارەت بە (ابن كثیر)، باسی گێڕانەوەیەكی كردووە لە (ابن عباس -رضي الله عنه) و دەڵێت: كەسانێك هاتنە لای پێغەمبەر (ﷺ) كاتێك الله عز وجل ئەم ئایەتەی دابەزاند (وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ)دەڵێت:

مەجوس بە قوڕەیشیان وت "دوژمنایەتی محمد بكەن و بڵێن: "ئەوەی تۆ سەری دەبڕی بە چەقۆ ئەوا حەڵاڵە و ئەوەی الله سەری دەبڕێت بە شمشێرێكی زێڕ -مەبەستیان لە مردارەوەبووە- ئەوا حەڕامە ؟" ، جا الله عز وجل ئەمەی دابەزاند: (وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ) هۆكاری دابەزینەكە لە (ابن أبي حاتم -رحمه الله-)ـەوە هاتووە بە موڕسەلی لە (سعيد بن جبير)ـەوە كە وتویەتی: جوولەكە دژایەتی پێغەمبەریان (ﷺ) كرد، وە گێڕانەوەی (أبي داود) -موصلة- لە (سعيد بن جبير) ئەویش لە (ابن عباس -رضي الله عنه-)ـەوە وتویەتی جوولەكە دژایەتی پێغەمبەریان (ﷺ) كرد، كەوایە ئێستا دوو گێڕانەوەمان دەست كەوت دەڵێت جوولەكە بوون كە دوژمنایەتیان كرد، نەك مەجوس موشریكەكانی مەككەیان فێر كردبێت، (ابن كثير -رحمه الله-) ڕەدی ئەو گێڕانەوەیەی داوەتەوە كە دەڵێت جوولەكە وروژێنەری پرسیارەكە بوون، جا دەڵێت: وە لە بابەتەكەدا سەرنجێك هەیە لە سێ ڕووەوە -واتە ئەوەی كە جوولەكە دوژمنایەتیەكەیان كردبێت، ئەم بابەتە سەرنجی تیادایە لە سێ ڕووەوە- **ڕووی یەكەم**: جوولەكە مردارەوەبوویان حەڕام دەكرد جا چۆن دژایەتی و نەیاری پێغەمبەر (ﷺ)دەكەن لە مردارەوەبوودا -كەواتە ناكرێت جوولەكە بووبن ئەوانەی كە دژایەتی پێغەمبەریان (ﷺ) كرد لەم بابەتەدا-، لەبارەی

ڕووی دووەمەوە: دەڵێت: ئایەتەكە مەككیە -واتە لە مەككە دابەزیوە- وە تۆ دەزانیت كە مەككە الله عز وجل ڕێزدار و گەورەی كردووە و هیچ جوولەكەیەكی تیادا نەبووە! ،

ڕووی سێیەم :پاشان (ابن كثير) هۆكاری **سێیەم** باس دەكات -رحمه الله- دەڵێت: وە گێڕانەوەكە باسكراوە لە لای (الترمذي) بە شێوازی: كەسانێك هاتنە لای پێغەمبەر (ﷺ) و باسی جوولەكەی نەكردووە

دوای ئەوەی ئەم سێ ڕووەی باسكرد وتی: (الطبري) -واتە ابن جرير- ڕەحمەتی الله تعالی ـی لێ بێت باسی چەند گێڕانەوەیەكی كردووە لە (ابن عباس)ـەوە و هیچ ناوهێنانێكی جوولەكەی تیادا نییە، پاشان (ابن كثير) دەڵێت: "وە ئەمە لەبەركراو و پارێزراوە" واتە: ئەوانەی هاتن قوڕەیش بوون بە ڕێنماییەكان لە مەجوسەوە یاخود بە هاندانێك لە لایەن ئەوانەوە، ئەمە هۆكاری دابەزینەكە بوو، ئیمامی (الشنقيطي -رحمه

الله-) دەڵێت: هەموو ئەوانەی لە زانایان هەژمار دەكرێن كۆكن لەسەر ئەوەی كە هۆكاری دابەزینی ئایەتەكەیە: چونكە موشریكەكان بە پێغەمبەریان (ﷺ) وت: چۆن ئاژەڵێك دەخۆن كە خۆتان سەری دەبڕن و ئاژەڵێكیش ناخۆن كە الله عز وجل كوشتویەتی ؟ جا الله تعالى ئەمەی دابەزاند: (وَلاَ تَأْكُلُواْ مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ)، لەگەڵم سەرنج بدە لە سەرەتای ئایەتەكە، ئێستا وەك ئاشكرایە كە ئایەتەكە ئاماژەی بۆ تەشریع كردووە، تەشریعی الله تعالى: (وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ)، بەڵام تەشریعی نەفامی كە زاڵ ببوو لە مەككە: هەروەك مردارەوە بوویان دەخوارد، ئەمە تەشریعی موشریكەكان بوو، جا ئێستا دوو شەریعەت لەبەردەممان هەیە، شەریعەتی الله عز وجل (وَلَا تَأْكُلُوا) و شەریعەتی موشریكەكان "بخۆن لە مردارەوە بوو" الله تعالى قەدەغەمان دەكات لێی، پاشان هەندێك شت باس دەكات لە حاڵی ئەو كەسەی پێچەوانە و سەرپێچی شەرعی الله عز وجل دەكات و گوێڕایەڵی شەریعەتی موشریكەكان دەكات، ئەم تەشریعە پێچەوانەیە "**هەر كەسێك گوێڕایەڵی بكات حاڵی چۆن دەبێت** ؟" ، الله تعالى دەفەرموێت: (وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ)، واتە ئەگەر سەرپێچی شەرعی منتان كرد و گوێڕایەڵی شەرعی موشریكەكانتان كرد و مردارەوە بووتان خوارد، ئەم كارەتان فیسقە، واتای فیسق ـیش لە لای زانایانی ئەهلی سوننە و جەماعەت، (العزّ بن عبد السلام -رحمه الله-) لە تەفسیرەكەیدا دەڵێت: (**الفسق: بریتییە لە سەرپێچی كردن یان كوفر**)، بە هەمان شێوە (ابن جرير -رحمه الله-) لە تەفسیرەكەیدا باسی كردووە، سەبارەت بە ئیمامی قورتوبی -رحمه الله- لە تەفسیرەكەیدا هاتووە، لە (ابن عباس -رضي الله عنه-)ـەوە كە وتویەتی: (**الفسق: سەرپێچی كردنە**)، وە لە گێڕانەوەیەكی تر هەر لەویەوە: (**الفسق: دەرچوونە**)، بەڵام ئیمامی (الشنقيطي -رحمه الله-) لە تەفسیرەكەیدا فیسقی ڕاڤە كردووە لە سوڕەتی (الشورى)، دەڵێت: (**الفسق: دەرچوونە لە گوێڕایەڵی كردنی الله تعالى و شوێنكەوتنی تەشریعی شەیتانە**)، كەوابوو ئەوەی دەست دەكەوێت ئەوەیە كە زانایانی ئەهلی سوننە و جەماعە لە دەربارەی فیسق لێرەدا وتویانە: سەرپێچی كردن یان كوفرە، جا ئایا بۆچی لێرەدا ئەم ڕاڤەیە كراوە بۆ ئەم وشەیە ؟ بۆچی هەندێك

كات دەوترێت بریتییە لە سەرپێچی كردن ؟ وە هەندێك كاتیش كوفر ؟ چونكە **فیسق دابەش دەبێت بۆ دوو بەش**، یان ئەوەتا فیسقی بچووكە و ئەنجامدەرەكەی لە دین ناباتە دەر، جا فیسقی بچووك بەڵگە لەسەری لە پەرتوكی الله عز وجل لە سورەتی (البقرة) - ئایەتی قەرز-، (وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ ۚ وَإِن تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ ۗ) واتای ئەم ئایەتە: ئەوەیە ئەگەر پیاوێك قەرزێكی دا بە پیاوێك و نووسەرێك و دوو شایەدی هێنا، الله عز وجل دەفەرمویێت: دروست نیە بۆ خاوەن قەرز و قەرزدارەكە زیان بگەیەنن بە نووسەرەكە یاخود یەكێك لە شایەدەكان، ئەگەر زیانتان گەیاند بە نووسەرەكە یان شایەد ئەم كارەتان فیسقە، بەدڵنیایەوە ئەم فیسقەش ئەنجامدەرەكەی ناباتە دەر لە دینی ئیسلام، **جا ئەم جۆرە فیسقە چی پێ دەوترێت ؟ پێی دەوترێت فیسقی بچووك**، بەڵام **فیسقی گەورە**، بەڵگە لەسەری لەم فەرموودەیەی الله تعالى ـیە: (وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا) [الكهف: ٥٠]، واتە: ئێمە كاتێك بە فریشتەكانمان وت سوژدەبەرن بۆ ئادەم، هەر هەموو سوژدەیان برد جگە لە ئیبلیس كە لە دەستەی جنەكان بوو بەهۆی ئەوەوە لە فەرمانی پەروەردگاری یاخی بوو، ئایا ڕەوایە كە هەموو نەوەكەی بكەنە پاڵپشت و یار ویاوەری خۆتان لە جیاتی من، لە حاڵەتێكدا ئەوان دوژمنی هەمیشەیی ئێوەن، ئای كە چەندە كارێكی خراپ و ناڕەوایە بۆ ستەمكاران كە لە جیاتی الله دوژمنێكی وەك شەیتانیان داناوە و گوێڕایەڵی دەكەن.

كەواتە ئیبلیس كاتێك یاخی بوو لە الله عز وجل و گوێڕایەڵی نەكرد لە سوژدەبردن بۆ ئادەم، الله سەرپێچی كردنەكەی بە فیسق ناوبرد، **ئەم جۆرەی فیسق خاوەنەكەی دەباتە دەر لە دین**، كەوابوو **هەندێك كات فیسق سەرپێچی و گوناهە و هەندێك كاتیش فیسق كارێكە خاوەنەكەی لە دین دەباتە دەر.**

لە بابەتی مردارەوە بوو، ئەو ئایەتەی باسمان لێوە كرد لە دەربارەیدا، **پیاوێك دێت و لە مردارەوە بوو دەخوات و دەڵێت: "من دەزانم كە الله حەرامی كردووە" ، ئەم فیسقەی ئەو بریتییە لە فیسقی بچووك، ئەنجامدەری گوناهێكی گەورەیە بۆچی ؟ چونكە دانینا بە حەرامییێتیەكەی**، بەڵام سەرپێچی فەرمانی الله عز وجل دەكات و دەیخوات، ئەمە

فیسقی بچووكە، **پیاوێكی تر لە مرداره‌وە بوو ناخوات و دەڵێت: مرداره‌وە بوو حەڵاڵە، ئەمە لە دین دەچێتە دەرەوە، بۆچی ؟ چونكە شتێكی حەڵاڵ كرد كە الله عز وجل حەرامی كردووە**، وە بنەماكەش لە لای ئەهلی سوننە و جەماعە هەروەك ئیمامی (الطحاوي -رحمە الله-) لە عەقیدەكەیدا باسی كردووە: (**هیچ كەسێك تەكفیر ناكەین لە ئەهلی قیبلە بەهۆی گوناهـ و تاوانێكەوە مادام بە حەڵاڵی نەزانێت**)، كەوایە هاتینە باسی گوناهـ و تاوان، ئەو موسڵمانەی ئەم گوناهانە ئەنجام دەدات لە بازنەی ئیسلام دەمێنێتەوە بەڵام فیسقی تیادایە، بەڵام ئەگەر لە دەربارەی حەڵاڵ وتی حەڕام و لە دەربارەی حەڕامیش وتی حەڵاڵە، ئەمە لە دین دەچێتە دەرەوە؛ **چونكە پێچەوانە و سەرپێچی شەرعی الله عز وجل ـی كردووە و بە تەشریعێكی پێچەوانەی شەرعی الله عز وجل** هاتووە، أبو محمد المقدسي مەرجێكی زیاد كردووە لەسەر ئەم بنەمایە و دەڵێت: (هیچ كەسێك لە ئەهلی قیبلە تەكفیر ناكەین بەهۆی گوناهێكی كافرنەكەر مادام بە حەڵاڵی نەزانێت)، كاتێك دێینە سەر هەندێك لەم وردەكاریانە ئاماژە دەكەین بە سوودی ئەم مەرجە بە ویستی الله تعالی.

كەوایە (وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ)، **ئێستا یەكێك پەسەندی ئەوە بكات حوكم بكرێت بە قانون و دەستورەكان ئایا فیسقەكەی فیسقی بچووكە ؟ یاخود فیسقی گەورەیە ؟ و:ئەمە فیسقی گەورەیە** و بەڵگەش لەسەر ئەمە وتەی الله تعالی ـیە لە كۆتایی ئایەتەكە، دەفەرموێت: (وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ)، الله تعالی حوكمی لەسەردان بە شیرك و هەر كەسێكیش الله حوكم لەسەری بدات بە شیرك ئەوا شیركەكەی شیركی بچووك نییە، ئەمە بەڵگەی یەكەم.

سەبارەت بە بەڵگەی تر، **هەر كەسێك دابنێت بەم قانونانە، ئەوا دانەرەكانی ئەم قانونانەی كردووەتە هاوبەش بۆ الله عز وجل**،چۆن؟دانانی حوكمەكان لە تایبەتمەندییتی الله عز وجل ـە و بۆ هیچ كەسێك نیە تەشریع و بەرنامەیەك دابنێت جگە لە الله عز وجل،بەڵگەش لەسەر ئەمە لە سوڕەتی یوسف، الله تعالی دەفەرموێت: (إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ) [يوسف: ٤٠]،

واتە: بەڕاستی حوكم و فەرمانڕەوایی جگە لە الله شایستەی كەسی تر نیە، فەرمانیشی داوە جگە لە خۆی كەسی تر نەپەرستن، هەر ئەوەش ئایین و بەرنامەی پەسەند و ڕاست و دروست و بەنرخ، بەڵام زۆربەی خەڵكی ئەم ڕاستیانە نازانن و لێی بێ ئاگان.

كاتێك دێینە سەر باسی ئەم ئایەتە ئەوا بە فراوانی باسی دەكەین بە ئیزنی الله تعالى، كەواتە ئەم ئایەتە دانانی حوكمەكانی تایبەت كرد بە الله تعالى، **بۆ هیچ كەسێك نیە جگە لە الله كە تەشریع و بەرنامەیەك دابنێت، جا كاتێك لیژنەی نووسینەوەی دەستور دێت و دەستورێك دادەنێت و ئینسانیش پەسەندی ئەم دەستورە بكات، ئەوا لە دانەرانی دەستورەكەی كردووە بە خوا**؛ چونكە ئەوەی تەشریع و قانونەكان دادەنێت پەرستراوە (**إله**)، جا یان ئەو پەروەردگارمانە یان لە تایبەتمەندیەكانی الله عز وجل ـی بە خۆی داوە، وە **هەر كەسێكیش دانبنێت بە شەرعی الله عز وجل و دانبنێت بە قانون ئەوا دوو خوای بڕیار داوە بۆ خۆی**: الله عز وجل لە تەشریعەكەیدا، وە ئەوانەش لە قانونەكانیان و دەستورەكانیان، **لێرەوە كردارەكەیان دەبێتە فیسقی گەورە** كە لە دین دەرچوێنەرە، كەوابوو (وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ)، پاشان دەفەرموێت: (وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ) لێرەدا مەبەست چییە لە شەیتانەكان ؟

(ابن كثير -رحمه الله-) لە (عكرمة -رحمه الله-) ـەوە كە وتویەتی: (لێرەدا مەبەست لە شەیتانەكان: ئینسانە سەركەشەكانن لە مەجوسی فارس) وە باسی گێڕانەوەیەكی تری كردووە لە (ابن عباس -رضي الله عنه-)ـەوە دەڵێت: (شەیتانەكان لێرەدا: بریتیین لە جنەكان) بۆچی ئەم جیاوازیە لێرەدا لەبارەی شەیتانەكان لە نێوان شەیتانەكانی ئادەمیزاد و شەیتانەكانی جن ؟ چونكە الله عز وجل باسی ئەم دوو چینەی كردووە و دەفەرموێت: (شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراً) [الأنعام: ١١٢]، واتە: لە شەیتانەكانی ئادەمیزاد و جن، كە بەردەوام قسەی زل و ڕازاوە دەدەن بەگوێی یەكدا و (خۆیان و خەڵكی) پێ سەرگەردان و گومڕا دەكەن.

كەواتە شەیتانەكانی ئادەمیزاد هەیە و شەیتانەكانی جنیش هەیە

لەبارەی ئیمامی (الطبري -رحمه الله-) لە تەفسیرەكەیدا دەڵێت: ڕاستی و دروستی لەم فەرموودەیەی دا ئەوەیە بوترێت "كە شەیتانەكانی ئادەمیزاد شت دەخەنە دڵی دۆستانیان

لە ئینسانەكان وە بە هەمان شێوە دەكرێت كە شەیتانەكانی جن شت بخەنە دڵی ئادەمیزاد" وە دەڵێت: "دەكرێت باسەكە لە دوو چین پێكهاتبێت"، واتە: شەیتانەكانی جن و شەیتانەكانی ئادەمیزاد شت بخەنە دڵی دۆستەكانیان كەواتە ئێستا مەبەستی ئایەتە پیرۆزەكەمان زانی، پاشان دەڵێت: (لیوحون)، واتە شەیتانەكان شت دەخەنە دڵی دۆستەكانیان، (الأولياء)ـیش بریتیین لە: پشتیوان و خۆشەویستان، سەبارەت بە واتای وەحی كردن لە شەیتانەوە بۆ دۆستەكانی لێرەدا، وەحی هەروەك لە (مختار الصحاح)دا هاتووە، دەڵێت: وەحی بریتییە لە ئەندێشە یاخود ئەو شتەی فڕێ دەدرێت لە قسەی شاراوە بە هەمان شێوە پێی دەوترێت وەحی، ئەم وەحیە بەم مانایە دەبێتە دوو بەش: وەحییێكی خوایی لە لایەن الله عز وجل ـەوە بۆ ئەو كەسەی دەیەوێت لە دروستكراوانی، وە وەحی شەیتانی لە شەیتانەوە بۆ دۆستەكانی، بەڵگەش لەبارەی وەحی خواییەوە، وەحییێك هەیە لە الله عز وجل ـەوە بۆ پێغەمبەرانی هەروەك دەفەرموێت: (إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِن بَعْدِهِ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ ۚ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا) [النساء: ١٦٣]، واتە: بەڕاستی ئێمە (وحی) و نیگامان بۆ تۆ ناردووە هەر وەكو چۆن (وحی) و نیگامان بۆ نوح و پێغەمبەرانی دوای ئەو ناردووە، هەروەها (وحی) و نیگامان ناردووە بۆ ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یەعقوب و (هەندێك) لە كوڕانی یەعقوب و عیسا و ئەیوب و یونس و هارون و سولەیمان، زەبوریشمان بە داود بەخشیووە.

ئەمە چی پێدەوترێت ؟ وەحییێكی خوایی لە الله ـەوە بۆ پێغەمبەران، بەڵام هەندێك جار الله عز وجل وەحی دەنێرێت بۆ جگە لە پێغەمبەران هەروەك لەم فەرموودەیەی الله تعالی دا هاتووە: (وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي) [المائدة: ١١١]، حەواریەكان ئەو كەسانە بوون كە لە نزیكەكان بوون لە پێغەمبەری الله عیسی -عليه الصلاة والسلام-، واتای وەحی چییە لێرەدا ؟ ئەوەیە الله ئەم وتەیەی خستووەتە دڵەكانیان، وە هەروەها وەحی سێیەم هەیە لە الله عز وجل ـەوە بۆ هەندێك لە دروستكراوانی، هەروەك لەم ئایەتەدا هاتووە لە سوڕەتی (النحل) : (وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى

النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ) [النحل: ٦٨]، واتە: پەروەردگاری تۆ (ئەی ئینسان) نیگا و ئیلهامی كردووە بۆ هەنگ كە جێگە بۆ خۆی ساز بكات لە كون و كەلێنی چیاكاندا، هەروەها لە كەلەبەری درەختەكان و لەو شوێنانەش كە ئادەمیزاد بۆی ئامادە دەكات.

ئەم فێركردنە لە الله عز وجل بۆ ئەم دروستكراوە الله عز وجل ناوینا بە وەحی، كەواتە وەحی خوایی لە الله عز وجل ـەوەیە بۆ ئەو كەسەی دەیەوێت لە بەندەكانی.

جۆری دووەم وەحی شەیتانیە بۆ دۆستەكانی، وە بەڵگەش لەسەری ئەم وتەیەی الله تعالی ـیە:(وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ)بە هەمان شێوە ئەم وتەیەی الله تعالی:(شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراً)[الأنعام:١١٢]

پیاوێك هاتە لای (ابن عباس -رضي الله عنه-) و وتی: موختاری سەقەفی پێی وایە وەحی بۆ هاتووە، - ئەم موختاری سەقەفییە كوڕی ئەبو عوبەیدەی سەقەفییە، باوكی سەركردەی جەنگی (الجسر) بوو لە قادسیە، بەڵام دوای ئەوە دەرچوو بەمەبەستی تۆڵەسەندنەوە بۆ حوسەین پاشان بانگەشەی پێغەمبەرایەتی كرد جا پێی وابوو كە ئەو وەحی بۆ دێت-، جا (ابن عباس) وتی: "بەڵێ"، واتە ڕاستە كە موختار وەحی بۆ دێت، پاشان ئەم وتەیەی الله عز وجل ـی خوێندەوە: (وإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ)، ئەم پشتیوانی و دۆستایەتیە لە نێوان شەیتان و ئەوانە چۆن دێتەدی ؟ چونكە شەیتان ئەگەر پشتیوانی و دۆستایەتی دەربڕی بۆ دەستەیەك لە خەڵكی یاخود خەڵك بە دۆست و پشتیوانیان گرت ئەوا شەیتان كاریگەری و دەسەڵاتی لەسەر ئەوانە دەبێت

دەروازەكانی شەیتان چیین تاوەكو هەندێك خەڵك ببنە دۆست و پشتیوانی ؟

لێرەدا چوار دەروازە هەیە [شێخ باسی پێنج دەروازە دەكات] كە دەكرێت شەیتان لە ڕێگەیانەوە بچێتە لای هەندێك خەڵك و بیانكاتە دۆست و پشتیوان

دەروازەی یەكەم: ئەگەر هاتوو لاوازی و كەموكوڕی هەبوو لە ئیمان، ئەمە دەرگایەكی فراوانە شەیتان دەچێتە ناویەوە بۆ لای ئەم جۆرە كەسانە و دەیانكات بە دۆستی خۆی.

دەروازەی دووەم: كێشە و كەموكوڕی لە پشتبەستن بە الله عز وجل،

دەروازەی سێیەم: یاخود كێشە و كەموكوڕی لە ئیمان و پشتبەستن (التوكل).

دەروازەی چوارەم: ئەگەر ئینسان شیركی هەبوو ئەمە دەرگایەكی فراوانە بۆ شەیتان كە لە ڕێگەیەوە دەچێتە ناوی و ئەوانە دەكات بە پشتیوان و دۆستی خۆی.

دەروازەی پێنجەم: گوناهـ و تاوانەكان دەرگایەكن بۆ شەیتان تاوەكو ئەوانە بكاتە دۆست و پشتیوانی خۆی

بەڵگە چییە لەسەر ئەم قسەیەی كردم ؟

الله تعالی دەفەرموێت: (إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ * إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُم بِهِ مُشْرِكُونَ) [النحل: ٩٩ ، ١٠٠]، واتە: بێگومان شەیتان هیچ دەسەڵاتێكی نیە بەسەر ئەوانەدا كە باوەڕیان هێناوە و پشت بە پەروەردگاریان دەبەستن... بەڕاستی تەنها دەسەڵاتی بەسەر ئەوانەدا هەیە كە پشتیان پێ بەستووە و ملكەچ و فەرمانبەرداری ئەو دەبن، هەروەها ئەوانەش كە هاوەڵگەرن بۆ پەروەردگار.

كەواتە ئەگەر ئیمان هەبوو ئەوا ڕێگرە بۆ ئینسان لەوەی ببێتە دۆستی شەیتان، هەروەها ئەگەر پشتبەستنی ڕاست و دروست هەبوو، ئەوا ڕێگرە بۆ ئینسان لەوەی ببێتە یەكێك لە دۆستانی شەیتان، ئەگەر ئەم دوو كارە هاتەدی ناكرێت ئینسان لە دۆستانی شەیتان بێت، بە هەمان شێوە ئەگەر شیرك بەدوور بوو لە ئینسان ناكرێت ئەو كەسە لە دۆستانی شەیتان بێت، ئەمە چوار هۆكار، سەبارەت بە هۆكاری پێنجەمیش: گوناهـ و تاوانەكان دەرگایەكن لە دەرگاكانی شەیتان هەروەك باسم كرد: (فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) [النحل: ٦٣]، واتە: بەڵام شەیتان كار و كردەوەی (نادروست و هەڵەیانی) بۆ ڕازاندوونەتەوە، ئەمڕۆ لە دونیادا هەر ئەو پشتیوانیانە و سزای بەئێش بۆ ئەو جۆرە قەوم و كەسە نالەبار و ناحاڵیانە ئامادە كراوە.

كەوایە بەهۆی گوناهـ و سەرپێچیەكانەوە، گوناهێك ئەنجام دەدات پاشان وای دەبینێت ئەم گوناهەی ئەنجامی داوە كارێكی قبوڵكراو و كارێكی دروستە و ستایشی دەكات، نموونەی ئەوانەن كە لە دۆستانی شەیتانن.

كەوابوو هەر كەسێك خراپە و مونكەرێكی پێچەوانەی شەرع ئەنجام بدات، پاشان پێی وابێت كە ئەم سەرپێچی كردنەی شەرع قبوڵكراو و جوانە، ئەوا لە دۆستانی شەیتانە،

كەواتە زانیت كە شەیتان وەحی دەنێرێت و بە هەمان شێوە زانیت كە شەیتان دۆستانێكی هەیە و زانیت شەیتان چۆن دۆست و پشتیوان پەیدا دەكات.

دوای ئەوە اللّٰه تعالی باسی ئەوە دەكات: **بۆچی شەیتانەكان وەحی دەنێرن بۆ دۆستەكانیان** ؟ مەبەست چییە لەم وەحییە ؟ دەفەرموێت: (لِيُجادلوكم) لێرەدا پیتی لام بۆ شیكردنەوە و ڕوونكردنەوەیە

مانای (الجدال)ـیش لە (مختار الصحاح) دەڵێت: (الجدل: مشتومڕ و گفتوگۆ)، سەبارەت بە پێناسەی ئیمامی قوڕتوبی -رحمه اللّٰه- بۆ (الجدال) دەڵێت: (بەرپەرچدانەوەی قسەیە لە ڕێگای بەڵگە و هێزەوە) مانای ئەم وتەیە چییە ؟

یان ئینسان خاوەنی حەق و مافێكە، یان خاوەنی باتڵ و ناڕەواییێكە، جا ئەگەر یەكێكیان بیەوێت بەرپەرچی هاوەڵەكەی بداتەوە: خاوەنی حەقەكە ئەگەر بیەوێت بەرپەرچی خاوەنی باتڵەكە بداتەوە بە بەڵگە، وە دوای ئەوە بە هێز ئەمە پێی دەوترێت (جدال)، بە هەمان شێوە ئەگەر خاوەنی باتڵەكە بیەوێت بەرپەرچی خاوەنی حەقەكە بداتەوە بە بەڵگە یان بە هێز، ئەمەش بە هەمان شێوە پێی دەوترێت (جدال)، كەواتە (الجدال) ناوێكی هاوبەشە لە نێوان جیدالی جوان و جیدالی ناشرین، بۆیە ناوی (الجدال) بەكاردەهێنرێت بۆ جیدالی جوان و جیدالی ناشرین.

بەڵگە چییە لەسەر ئەم دابەشكردنە ؟ اللّٰه تعالی دەفەرموێت: (ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُم بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ) [النحل: ١٢٥]، واتە: (ئەی پێغەمبەر (ﷺ) ئەی ئیماندار) بانگەواز بكە بۆ لای بەرنامە و ڕێبازی پەروەردگارت بە حیكمەت و دانایی و ئامۆژگاری جوان و بەجێ، وە گفتوگۆ و موجادەلە بكە لەگەڵیان بە جوانترین شێوە.

كەواتە جیدالێكی جوان هەیە كە قسەكانیان بە بەڵگە دووردەخاتەوە و بەرپەرچ دەداتەوە، وە كاتێك كارەكە دوای ئەوە پێویست بكات بە هێز بەرپەرچ دەدرێنەوە، بە هەمان شێوە اللّٰه عز وجل دەفەرموێت: (وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ) [العنكبوت: ٤٦]، مشتومڕ و (مجادلة) مەكەن لەگەڵ خاوەنی كتێبە ئاسمانییەكان مەگەر بەجوانترین شێوە نەبێت.

ئایا پێغەمبەر (ﷺ) بەو حەقەی لە لای بوو بەرپەرچی باتڵی موشریكەكانی دایەوە بە بەڵگە و بە هێز ؟ بەڵێ، سێزدە ساڵ بانگەوازی موشریكەكانی مەككەی كرد بە بەڵگە پاشان دوای كۆچكردن الله مۆڵەتی دا جەنگ بكات، جا دەستی كرد بە بەرپەرچدانەوەی ئەم باتڵە بە هێز، كەواتە ئێمەی موسڵمان كارەكەمان لە بەرپەرچدانەوەی باتڵ تەنها لەسەر جێگیركردنی بەڵگە كورت نابێتەوە، بەڵكو ئەگەر دوای ئەوە كارەكە پێویستی كرد هێز بەكاردەهێنین بۆ بەرپەرچدانەوەی ئەم باتڵە ئەمە بۆمان دروستە چونكە سوننەت و ڕێبازی پێغەمبەرمانە (ﷺ)، ئەمەش جیدالی جوان بوو.
جیدالی ناشرینی سەرزەنشتكراو بریتییە لەوەی خاوەنی باتڵ بێت و هەوڵ بدات بەرپەرچی خاوەنی حەق بداتەوە بە باتڵەكەی، بەڵگەش لەسەر ئەمە هەروەك لە پەڕتوكی الله عز وجل لە سوڕەتی (الكهف)دا هاتووە: (وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ ۖ) [الكهف: ٥٦]، واتە: كەچی لەگەڵ ئاشكرایی حەق و ڕاستیدا بێ باوەڕان هەمیشە دەمەدەم دەكەن لەگەڵ موسڵماناندا بۆ ئەوەی بەگومانی خۆیان حەق و ڕاستی پێ لەناوبەرن و زاڵ بین بەسەریا. بە هەمان شێوە لە ئایەتێكی تردا، الله تعالى دەفەرموێت: (وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ ۖ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ) [غافر: ٥]، واتە: هەر گەلێك پەلاماری پێغەمبەرەكەی دەدا تا دەستگیری بكات و ئازاری بدات و لە بەرنامەكەی لای بدات، هەروەها موجادەلە و دەمەدەمێیان دەكرد بۆ ئەوەی حەق داپۆشن و نەیهێڵن، جا منیش پێچامنەوە و لەناوم بردن، بڕوانن چۆن تۆڵەیەكم لێسەندن.

ئەمە ئێستا هاتووەتەدی لە واقیعدا، موجاهیدانی ڕێگای الله بەڵگە و حوججەیان چەسپاندووە لەسەر ئەوەی كە ئەوەی ئێمە لەسەرین حەقە، دەمانەوێت حوكم بكەین بە شەرعی الله عز وجل، وە بەرنامە و ناوی الله بەرز و بڵندترین بێت، بەڵگەیان جێگیركردووە لەسەر ئەمە، لە پاشاندا هەڵسان بە جێگیركردنی بەڵگە بە هێز و هەوڵیاندا بەربەرچی باتڵ بدەنەوە بە هەموو ئەوەی لە توانایاندایە، كەوابوو گفتوگۆ و جیدالیان كرد بە باشترین شێوە، بە هەمان شێوە -لە بەرامبەردا-، شوێنكەوتووانی باتڵ بەرگری دەكەن لە باتڵەكەیان بە حوججە و بە هێزیش، لەبارەی حوججەوە جا لە ڕێگەی

زانایانی دەسەڵات و لە ڕێگەی زانایانی كەناڵە ئاسمانیەكان، وە لە شارەكەمان دوو لەوان (أبو حارث و أبو صفوة) ئەگەر لە بیرتان بێت! ئەوانە ویستیان بەرپەرچی حەق بدەنەوە بە باتڵ، چۆن ؟ كاتێك ئەو تاغوتانەیان بە پێشەوا دانا و گوایە گوێڕایەڵی كردنیان واجبە، لەو كاتەدا ئەیاد عەللاوی لە دەسەڵات بوو، جا چی دەزانی لەبارەی ئەیاد عەللاوی ؟

وتیان: ئەوانە گوێڕایەڵی كردنیان واجبە، پاشان ئەمەشیان خستەسەر و وتیان: ئەوەی دەكرێتە سەرباز لە وەزارەتی بەرگری و لە وەزارەتی ناوەخۆ ئەوانە بە موجاهیدی سەنگەرنشین لە قەڵەم دەدرێن، بەڵام ئەوەی لەم دەسەڵاتدارانە دەربچێت و بیەوێت بجەنگێت لە دژیان ئەوانە پێیان دەوترێت خەواریج پاشان وتیان: هەر كەسێك لە سوپا و لە پۆلیس بكوژرێت ئەوا پاداشتی دوو شەهیدی هەیە، وە هەر یەكێك لە خەواریجەكان بكوژرێت، -وتیان-: ئەم خەواریجانە سەگی دۆزەخیەكانن، پاشان هەموو ئەو فەرموودانەیان هێنا كە پێغەمبەر (ﷺ) لەبارەی خەواریجەوە فەرموویەتی.

كەوابوو هەوڵیان دا بەم باتڵە بەرپەرچی ئەم حەقە بدەنەوە بە حوججە پاشان ئەم حوججەیەیان بە هێز بەستەوە و كۆیان كردنەوە، وەزارەتی بەرگرییان هێنا،ئەمریكایان هێنا، پۆلیسەكانیان هێنا، جاسوسەكانیان هێنا، یارمەتیدەر و هاوكارەكانیان هێنا و هەوڵیاندا بە هێز بەربەرچی ئەم حەقە بدەنەوە، كەواتە (وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ ۖ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ) لە كۆتایی ئایەتەكەدا الله تعالى دەفەرموێت: (وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ)، واتە: **ئەگەر سەرپێچی تەشریعی منتان كرد كە وتومە** (وَلا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ) و لە مردارەوە بووتان خوارد وەك گوێڕایەڵی كردنێك بۆ تەشریعی ئەو موشریكانە، ئێوە بەم كارەتان -گوێڕایەڵی كردنەكە- ئێتر دەبنە موشریك.

لێرەدا گرنگیدانێكی جوانی ئیمامی (الشنقيطي -رحمه الله-) هەیە لەم بەشەی ئایەتەكە و دەڵێت: لە ئایەتەكەدا سوێندێكی لابراو هەیە، كامیانە ؟

دەڵێت: ئامرازی مەرج "إن" پێویستی بە كاری مەرجە و پێویستی بە وەڵامی مەرجیش هەیە هەروەك دەڵێین: ئەگەر بخوێنیت دەردەچیت، ئەم كارە ئەگەر ئەنجامت دا

سەركەوتن و دەرچوون بەدەست دەهێنێت بە ئیزنی الله، لە ئایەتەكەدا الله دەفەرموێت:

(وإن أطعتموهم) "إن" ئامرازی مەرجە، "أطعتموهم" كاری مەرجەكەیە

ئایا دەرەنجامی پەیوەست بەم گوێڕایەڵییە چییە ؟ دەفەرموێت (إنكم لمشركون) ئەمە وەڵامی مەرجەكە نییە .. بۆچی ؟ دەڵێت: چونكە وەڵامی مەرج نابێت كارێكی ڕانەبردوو بێت، چونكە وەڵامی مەرج ئەگەر كاری ڕانەبردوو بێت ئەوا پێویستی بە بكەر نابێت، بەڵام ئەگەر كارێكی ڕابردوو یان داخوازی یان (شبه جملة) بێت ئەوا پێویستە پیتی فائی پێوە لكابێت لە زمانی عەرەبیدا، ئەگەر ئایەتەكە بەم شێوەیە بوایە (وإن أطعتموهم فإنكم لمشركون) ئەوكاتە دروست بوو بڵێین (فإنكم لمشركون) وەڵامی مەرجەكەیە، بەڵام بەهۆی ئەوەی فاء نەهاتووە لێرەدا، كەواتە (إنّكم لمشركون) وەڵامی مەرج نییە، جا ئایا وەڵامی مەرج لە كوێیە ؟

دەڵێت: وەڵامی مەرج سوێندێكی لابراوە، دەگەڕێتەوە بۆ (وإن أطعتموهم فوَالله إنكم لَمُشركون)

كەوابوو ئایەتەكە بەڵگەیە لەسەر كۆمەڵێك بابەت

بابەتی یەكەم: ئەم ئایەتە ئاڕاستەكراوە بۆ موسڵمانان، موسڵمانان دەدوێنێت نەك موشریكەكان، چونكە ناكرێت بە موشریكێك بڵێم (ئەگەر گوێڕایەڵی موشریكەكان بكەی لە تەشریعەكانیان دەبیتە موشریك وەك ئەوان) ئەمە قسەیەكی باتڵە، پاكی و بێگەردی بۆ الله عز وجل لەوەی وتەكەی بەم شێوەیە بێت، بەڵكو ئەم ئایەتە بڕێنراوەتەوە كە ئاڕاستەكراوە بۆ موسڵمانان، **الله تعالى بە موسڵمانان دەفەرموێت: گوێڕایەڵی تەشریعەكانی تر مەكەن، كە دادەنرێت لە لایەن كەسانی ترەوە و واز لە شەریعەتی من بێنن، جا ئەگەر گوێڕایەڵی ئەم تەشریعانە بكەن ئەوا بەڕاستی ئێوە موشریكن،** كەواتە ئایەتەكە تەنها ئاڕاستەكراوە بۆ موسڵمانان.

بابەتی دووەم:

شتێكی تر كە سوودی لێ وەردەگیرێت لەم ئایەتەدا: ئەوەیە كە دەزانین -بە دڵنیایی و بڕاوەییەوە- **هەر تەشریعێك دادەنرێت جگە لە شەرعی الله عز وجل لە هەر لایەنێكەوە**

بێت یان هەر سەرچاوەیەك بێت ئەوا بێگومان تەشریعێكی شەیتانیە، چونكه الله تعالی دەفەرموێت: (وإنَّ الشياطين ليوحون إلى أوليائهم)، ئەمه بابەتی دووەم بوو كه لەسەری دەوەستین له ئاست ئەم ئایەتەدا.

بابەتی سێیەم: هەر كەسێك دانبنێت به هەر تەشریعێكی جگه له شەرعی الله عز وجل یان پەسەندی بكات یان پێی ڕازی بێت، ئەمه الله عز وجل حوكمی لەسەرداوە به شیرك له ڕێگەی وەحی له قورئاندا، چونكه له كۆتایی ئایەتەكه دەفەرموێت: (وإن أطعتموهم إنكم لمشركون) كەوابوو حوكمدان به شیرك لێرەدا به وەحیه له الله عز وجل ـەوە له قورئان جا كاتێك دێم و دەڵێم: **هەر كەسێك گوێڕایەڵی قانون و دەستورەكان بكات موشریكه، ئەمه قسەی من نیه، ئەمه وتەی الله عز وجل ـە**، وە من تەنها گوێزەرەوەی ئەوەم كه الله عز وجل فەرموویەتی، جا حوكم حوكمی الله ـیه و ئێمه حوكمی الله عز وجل دەگوازینەوە له ڕووی ڕوونكردنەوە و جێگیركردنی بەڵگەوە.

ئاماژە دەكەم به بابەتی كۆتایی كه ئەویش بریتییه لەوەی: ئەوەی ڕۆیشتووە له ڕۆژەكان و ساڵانی ڕابردوو و ئەو كەسەی پەسەندی ئەوەی كردووە كه حوكم بكرێت بەم قانونانە، لەسەری پێویسته بزانێت كه شیركی ئەنجام داوە، وە له فەزڵی الله عز وجل ـە لەسەر ئەو كەسەی كەوتووەتە نێو ئەم شیركه كه الله تەمەنی داوە تاوەكو دەرفەتی تەوبەی بۆ ڕەخساوە، بۆیه **هەر كەسێك بۆ دەستور وتویەتی "بەڵێ" ئەوا شیركی بۆ الله عز وجل بڕیار داوە و جۆری شیركەكەش بریتییه له شیركی گوێڕایەڵی كردن**، جا پێویسته لەسەری بەخۆیدا بچێتەوە و بگەڕێتەوە لای الله عز وجل لەو شیركەی تێی كەوتووە.

أقولُ قولي هذا و أستغفر الله لي ولكم وجزاكم الله خير الجزاء وبارك فيكم

لە وتارێکانی
شێخ ئەبی عەلی ئەنباری -الله تعالی لێی وەربگرێت

پێشکەش کراوە
لە ڕۆژی یەك شەممە لە بەرواری ٩ - موحەڕەم - ١٤٣٥ بەرامبەر ٢-١١-٢٠١٤

وەرگێڕانی
پێگەی ڕاستەڕێ

